

La UB a la literatura de ficció

A la ciutat de Barcelona transcorren moltes de les històries que recull la literatura contemporània de ficció. Alguns dels seus indrets més coneguts, alguns dels seus barris i dels seus carrers han servit als nostres escriptors per viure i fer-nos viure el seu imaginari. La Universitat de Barcelona és un dels elements emblemàtics de la ciutat de Barcelona amb una llarga trajectòria de figurant a l'escena literària. Us n'ofereim alguns exemples i us animem que ens en feu conèixer d'altres (podeu enviar-les a l'adreça de correu.....). Amb motiu de la Setmana de Sant Jordi a la UB publicarem a l'UBWeb les vostres aportacions.

Text:
Ester Corominas

Fotos:
Josep Maria Rué

“El coche dio la vuelta a la Plaza de la Universidad y recuerdo que el bello edificio me conmovió como un grave saludo de bienvenida”. L’Andrea, de *Nada*, l’obra que li va valer a Carmen Laforet el Premi Nadal de 1944, comença el seu periple a la Barcelona dels anys quaranta commoguda per una visió que a molts se’ns fa quotidiana: la de l’edifici d’Elies Rogent, la primera construcció a la ciutat de Barcelona fora de les muralles.

“Me gustaba pasear [...] por los claustros de la Universidad” —diu Andrea en un altre paràgraf, potser rememorant els anys que la seva autora va

passar realment estudiant-hi. “Llegamos a la Plaza de la Universidad cuando el reloj del edificio daba las doce y media” —explica en un altre passatge. “Un animado oleaje de gente se encontraba bajando desde la solidez elegante de la Diagonal contra el que subía del movido mundo de la Plaza de la Universidad”—descriu en un tercer.

De la Universitat de Barcelona, l’Edifici Històric és el que apareix més habitualment a les pàgines literàries. Vist des de fora, des de la Plaça que li pren el nom, com des de dins, des dels claustres, les galeries, i les aules, des del bar o la biblioteca, el vell edifici s’eri-

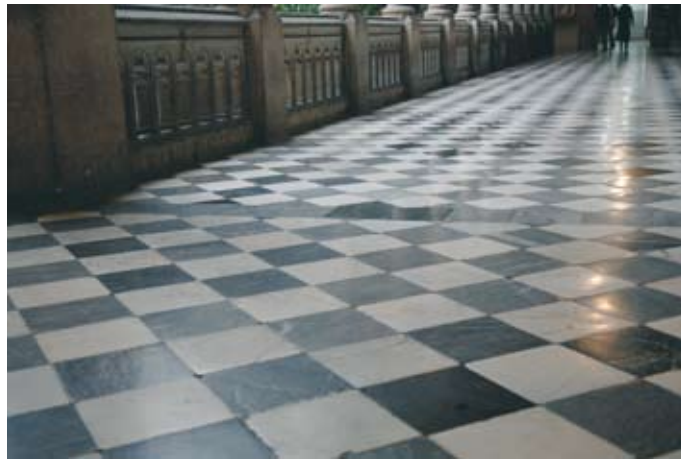
geix en escenari familiar, fins i tot per a un autor que va passar els anys universitaris al campus de la UAB. Carlos Ruiz Zafón, conegut i reconegut especialment pel seu èxit de vendes *La sombra del viento* compara la façana de l’Edifici Històric amb “un buque ocre varado en la noche” i aprofita l’encàrrec que ha de fer l’adolescent protagonista del seu *best seller* per descriure’n alguns dels racons: “Mi padre había quedado en entregar un pedido a las once de la mañana al profesor Javier Velázquez en su despacho de la facultad en la Plaza Universidad. [...] tenía el despacho en el segundo piso de la

Facultad de Letras, al fondo de una galería con embaldosado ajedrecístico y luz en polvo que daba al claustro sur [...]”

Ruiz Zafón insisteix, més endavant, en la descripció de l’edifici, concretament de l’ambient que s’hi respirava a l’època: “El portero de la Facultad de Letras leía en su garita a las plumas más influyentes de la España del momento en la edición de tarde de *El Mundo deportivo*. Apenas parecían quedar ya estudiantes en el recinto.”

Un ambient molt diferent al que recrea Biel Mesquida, aquest sí exalumne de la UB, en *L’adolescent de sal*, premi

Prudenci Bertrana de 1973. Triem, entre uns quants, un passatge:

“Les inscripcions fetes amb esprai eren recobertes de pintura blanca. Vora l’escala del bar i davant la capella hi havia quatre grisos, dos més a la porta que dóna al jardí [...]. La plaça de la Universitat pareixia un quarter: jeeps pertot, trànsit interromput, corregudes, policies a rompre [...]. En Tià m’ha explicat (asseguts tots dos en un banc del pati de lletres; amb un sol malaltís que queia damunt el xiprer de cada dia més tort grups d’estudiants dispersos: vora el safareig, estalonats a les columnes, sortint de les clas-

ses, un rondineig especial, lleigint els efimers cartells que, com a flors d’unes poques hores, són cohesió entre nosaltres i molta por per plantar cara a aquest rompre la nostra única forma d’expressió escrita) el que volen ésser les Reunions d’Estudiants de ses Illes.”

Però és que no cal haver passat per la Universitat ni haver viscut en les seves aules la lluita antifranquista, per rescatar-ne l’ambient. Ho fa Juan Marsé en les seves *Últimas tardes con Teresa* quan la Teresa, una noia de casa bona, assaja les primeres emocions contestatàries del col·lectiu universitari:

“En el mes de octubre de aquel año de 1956 se produjeron en la Universidad de Barcelona algunos desórdenes y manifestaciones entre el estudiantado [...]. Teresa dijo que a lo mejor la expulsaban de la universidad, ¡y lo dijo tan fresca! [...]. Pero justamente por esas fechas, tan calenturientas en la Universi-

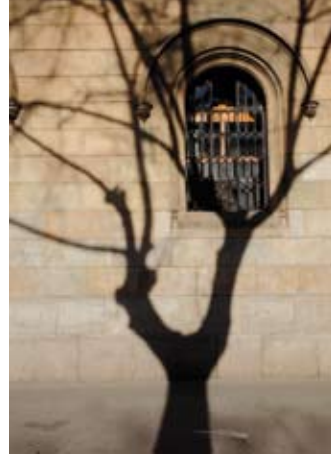
dad de Barcelona, tan preñadas de sublimes y heroicas decisiones —que sin embargo no conseguirían todavía cambiar el vergonzoso curso de la historia ni aun sacrificando por el pueblo lo mejor de nuestra juventud, según la propia Teresa Serrat le confesaría un día a su compañero en la lucha— había de darse aún otra circunstancia fortuita para que aquella recién estrenada imagen de una Teresa distinta, todavía extraña y lejana pero ya vulnerable en algún aspecto, volviera a cobrar relieve inesperadamente y se mostrara con todo su sentido.”

Durant els anys vuitanta i noranta, en què la tensió política entre els universitaris comença a davallar, la Universitat també troba un lloc en la novel·lística. Així veu, si més no, Lluís Maria Todó, l’estudiantat femení d’aleshores i les angoixes d’un candidat a la carrera docent en *El joc del mentider*, finalista del Premi Sant Jordi de 1993:

“...al fondo de una galería con embaldosado ajedrecístico y luz en polvo que daba al claustro sur [...].”

“*La sombra del viento*”,
Carlos Ruiz Zafón

“L’endemà, amb una desgana que cada dia semblava nova i més intensa, a tres quarts de sis de la tarda em vaig aturar al semàfor de la Gran Via, davant de la Universitat. Com sempre, allà davant, comprimides, en grups de dues o tres, s’amuntegaven les meves alumnes de Crítica Literària [...]. I allò eren futures filòlogues, persones suposadament interessades en la literatura! [...]. El semàfor va posar-se verd, el ramat de rinxols foscos es va posar en moviment, pujant i baixant, i la massa fosca de cuiros negres i cames paquidèrmiques va avançar compacta i va ser engolida per la boca d’ombra i fum dibuixada per Elies Rogent [...]. Tenia classe a les vuit i des d’aquella torre, a mig camí de Vallvidrera fins a la Plaça Universitat havia de comptar ben bé una hora de camí. [...] em venia la por de ser un ignorant tenyit de pedanteria i esnobisme, un tastaolletes pretensions, i encara pitjor, la por de no ser prou

“ Tantes discussions, tanta feina, tants afanys, tant gatejar per la teulada de la Universitat ”

“*Incerta glòria*”,
Joan Sales

intel·ligent (biològicament intel·ligent) per ocupar un lloc a la Universitat, per ser un investigador del text, per elaborar una tesi sobre Teoria Literària que fos alhora una peça d'escriptura.”

Un darrer exemple per il·lustrar la participació de la Universitat de Barcelona en la ficció dels nostres autors és el d'*Incerta glòria*, única novel·la de Joan Sales, on hem trobat la descripció, magnífica, d'un episodi de rebel·lió estudiantil:

“I corria el desembre de 1930, si no em falla la memòria, quan vam armar aquella formidable saragata, ¿te'n recordes? La Trini venia amb nosaltres; tu feia poc que la coneixies, ens vam enfil·lar per la teulada de la Universitat a hissar aquella bandera, la bandera republicana federal [...]. ¿Te'n recordes Lluís, de com caminàvem a gatameus per les teules que sorollaven, tu al davant, després la Trini i jo al darrere? Tantes discussions, tanta feina, tants afanys, tant gatejar per la teulada de la Universitat, tot per aconseguir

que els passants, que ho miraven des de la plaça, comentessin estranyats: ¿Què els agafa ara als estudiants? ¿Per què hissen la bandera nord-americana? –Això deien els passants? ¿La primera notícia!– Sempre bades, pobre Lluís. Doncs ¿quin comentari volies que fessin? ¿Què et penses que se'n treu, d'hissar banderes que no coneix ni la mare que les va parir? –Jo el que recordo perfectament és que tu havies trobat, no sé on, un bidó de petroli i volies de totes passades calar foc a la biblioteca. Vaig ser jo qui te'n va privar. –Sempre has estat per la cultura, tu ¿Creus de debò que s'hauria perdut gaire cosa si hagués flamejat tota la biblioteca universitària?”

L'Edifici Històric de la Universitat ha servit, doncs, d'escenari a un munt de personatges literaris que coneixem (també a la Mundeta de la novel·la *Ramona, adéu*, de Montserrat Roig). I això només pel que fa a les obres de ficció; si obríssim el capítol de

memòries, articles periodístics, o assajos sobre la ciutat, la llista de referències es multiplicaria. El catedràtic de Filologia Catalana Josep Murgadas porta anys anotant en una llibreta les referències a la Universitat de Barcelona que va trobant en les obres literàries que llegeix. “Un dia em plantejaré fer un article, un recull...”, comenta. Com a possible explicació d'aquesta presència universitària en la literatura, el catedràtic Murgadas apunta que no totes les ciutats tenen un edifici universitari com el de Plaça Universitat on a més hi hagi activitat quotidiana.

I és que la Universitat de Barcelona no només ha traspassat la novel·la contemporània com a escenari, sinó que també s'hi han infiltrat alguns dels seus docents. Carmen Martín Gaité a *Lo raro es vivir*, una de les seves darreres obres, “pica l'ullet” a la catedràtica de Filologia Hispànica, Emma Martinell:

“Alrededor del mediodía, llegué con la cabeza hecha un

bombo a la terraza del Bellas Artes, pedí un granizado de café y abrí el sobre amarillo de Magda. “Te acompaño”, decía, “esa fotocopia enviada por mi amiga Emma, la profesora de la Universidad de Barcelona de que te hablé, y que espero entretenga tu estancia en cama”. [...] Había también una fecha manuscrita sujeta a la fotocopia con un clip. La caligrafía era diferente, más apaisada. Decía: “Del libro *Vuit segles de cultura catalana a Europa*, Ed. Biblioteca Selecta, Barcelona, 1958, pág. 159-166. Siento haberme retrasado en mandártelo pero es que ando loca de trabajo. Ojalá le sirva a tu amiga. Afectuosamente, Emma”.

Martinell, especialista en la narrativa de Martín Gaité o, com ella diu, “martingaitera” reconeguda, recorda l'episodi, real, arran de.....

Vázquez Montalbán, al seu torn, convida membres del cos docent de la UB a la seva narrativa. A *Erec y Enide* (2002) hi debuten Martí de Riquer, la seva filla, Isabel de Riquer, Vic-

tòria Cirlot i el recentment traspasat Gabriel Oliver, en el seu paper real de vicerector de la UB:

“Solo recuerdo la voluntad de avanzar y mi escasa tendencia a vivir de recuerdos o en el recuerdo y la memoria que he cultivado sin duda está muy trucada porque comienza con mi obtención de la cátedra en 1958 y el momento en que Martín de Riquer me felicita como un colega en pleno Patio de Letras de la universidad [...]. O como cuando sorprendí a mi padre escondido detrás de unas columnas del zaguán central de la universidad en mi primer día de clase, tratando de ahogarme en su sensiblera participación en mi victoria y consiguiendo que yo me sintiera turbado y algo culpable por no acercarme a él para darle las gracias [...]. Desciendo solo por la escalinata principal y veo una primera concentración de colegas en la recepción, me detectan algunos, suenan aplausos festivos, tal vez burlescos, pero ahí están Alvar, la

Cirlot, la Riquer... [...]. Isabel de Riquer me entrega una nota de puño y letra de su padre, disculpa su inasistencia por un problema de salud y debo disculparle, mi viejo profesor todavía está conmocionado por la pérdida de su esposa. [...] y allí me siento en primera fila, flanqueado, de momento, por el presidente de la Real Academia y por el vicerector de la Universidad de Barcelona, y también experto en materia artúrica, Gabriel Oliver.”

La UB i el seu Edifici Històric, però, no els trobem només a la narrativa. També han estat motiu i objecte de diversos poemes, com ara *Universitat*, de Josep Carner, nascut tot just a tocar de l'aulari que ara porta el seu nom o *La Universitat*, de Francesc Vallverdú. Nosaltres n'hem triat un d'especial per tancar aquestes pàgines, el poema, inèdit, que el catedràtic Lluís Izquierdo ha dedicat a l'aula 103 de Filologia: ■

AULA CIENTO TRES^x

Crea adicción a algunos la docencia,
y también depresión
intermitente.

Persiste el hormigueo (qué decir
al hilo de las clases, cuando miran
pensando en otra historia)
de conseguir que lean lo que veo.

Tiembla afuera la luz
entre los árboles, y brilla
el reflejo del sol en los cristales
de algún balcón vecino, más allá
de estas paredes algo monacales,
mirando a una Gran Vía,
que es de Les Corts y de los catalanes.

Prosiguete opinando, no interrumpas
tu discurso pensando en la emisión
de adaptarles al rumbo de un programa
variable en notas y rivalidad,
o en lo que llaman noble emulación.

La vida insiste al fondo de inminencias
ilusionadas por algún futuro
feliz a reinventar que, si te asiste,
será otra vez a plazos.

Y es probable
que al llegar ya te pille distraído,
casi al final del último paseo.

(Por lo demás, que siga el espectáculo,
aunque ya no te llegue ni el correo.)

Lluís Izquierdo

^x Un "buen" día desapareció. Como me dijo Santiago, celoso
euidador del Patio de Letras, le habían transformado en
Aula polivalente.